

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу
України щодо запровадження добровільного режиму
пільгового оподаткування доходів домогосподарств

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України особливої актуальності набуває створення умов для легалізації економічної діяльності громадян, спрощення податкового адміністрування та підвищення рівня соціальної справедливості оподаткування.

Існує значний сегмент економічної діяльності громадян, що здійснюється поза межами офіційної економіки, зокрема реалізація продукції власного виробництва, надання побутових послуг, виконання робіт тощо. Водночас для здійснення такої діяльності в легальному полі особа змушена реєструватися як фізична особа-підприємець або створювати юридичну особу, хоча така діяльність нерідко має сімейний, епізодичний або сезонний характер і не потребує здійснення підприємницької діяльності у традиційному розумінні.

Одним із наслідків такої ситуації є значний рівень тінізації економічної активності населення, недоотримання бюджетами податкових надходжень та відсутність належного захисту прав споживачів.

Крім того, чинна система оподаткування доходів фізичних осіб не враховує фактичний склад домогосподарства та витрати на утримання його членів. Особи з однаковими доходами сплачують однаковий податок незалежно від кількості осіб, які перебувають на їх утриманні, що не повною мірою відповідає принципам соціальної справедливості.

Водночас поняття "домогосподарство" використовується в Україні та міжнародній практиці як базова соціально-економічна одиниця для оцінки рівня життя населення, бідності, доходів, витрат та добробуту громадян. Зокрема, Державна служба статистики України здійснює обстеження умов життя домогосподарств, а показники доходів і витрат населення формуються саме на рівні домогосподарств, а не окремих осіб. Аналогічний підхід застосовується статистичною службою Європейського Союзу (Eurostat), Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світовим банком та іншими міжнародними організаціями.

У багатьох державах-членах ЄС та ОЕСР застосовуються механізми, які враховують склад домогосподарства під час визначення податкового навантаження та оцінки платоспроможності громадян. Такий підхід ґрунтується на принципі податкової справедливості, відповідно до якого особи з однаковими доходами, але різною кількістю утриманців, не повинні нести однаковий податковий тягар.

Зокрема, у Французькій Республіці діє система сімейного коефіцієнта

(quotient familial), яка враховує кількість членів сім'ї при визначенні податкових зобов'язань. У Федеративній Республіці Німеччина застосовуються механізми спільного оподаткування подружжя (Ehegattensplitting), а також податкові пільги та неоподатковувані мінімальні доходи, пов'язані з утриманням дітей. У Республіці Польща подружжя має право на спільне декларування доходів та використання сімейних податкових пільг. У Сполучених Штатах Америки передбачено режим спільного декларування доходів членами сім'ї (married filing jointly), який враховує сімейний стан платників податків.

ОЕСР у своїх дослідженнях та рекомендаціях використовує домогосподарство як базову одиницю для оцінки доходів, рівня добробуту, податкового навантаження та соціальної політики. Практика держав-членів ОЕСР свідчить, що врахування кількості членів домогосподарства та їх базових потреб дозволяє забезпечити більш справедливий розподіл податкового навантаження та підвищити ефективність державної підтримки населення.

Крім того, міжнародний досвід підтверджує ефективність спрощених режимів оподаткування для мікропідприємництва, самозайнятих осіб та сімейних господарств. Такі режими передбачають мінімальні адміністративні процедури, електронне декларування, спрощену звітність та помірне податкове навантаження, що стимулює добровільну легалізацію доходів та зменшує масштаби тіньової економіки.

2. Мета і шляхи її досягнення

Метою законопроекту є:

1) запровадження в Україні добровільного режиму пільгового оподаткування доходів домогосподарств, який враховує не лише розмір доходу окремої особи, а й склад сім'ї та її фактичний рівень матеріального забезпечення;

2) створення правових умов для легального здійснення економічної діяльності домогосподарствами без необхідності реєстрації фізичної особи-підприємця або юридичної особи.

Законопроект спрямовано на детінізацію доходів населення, цифровізацію податкового адміністрування та спрощення взаємодії платників податків із контролюючими органами.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Законопроектом передбачається надання права фізичним особам, які спільно проживають і ведуть спільне господарство, за власною ініціативою обрати спеціальний режим оподаткування доходів домогосподарств.

З цією метою пропонується внести зміни до Податкового кодексу України, зокрема:

1) визначення поняття "домогосподарство" у цілях оподаткування як

добровільного об'єднання фізичних осіб, які спільно проживають і ведуть спільне господарство незалежно від наявності у них родинних відносин;

2) створення правових умов для отримання доходів від економічної діяльності в межах домогосподарства без реєстрації суб'єкта господарювання;

3) запровадження добровільного режиму пільгового оподаткування доходів домогосподарств за ставкою 5 відсотків податку на доходи фізичних осіб із сплатою військового збору відповідно до законодавства (граничний обсяг доходів становитиме 834 мінімальних заробітних плат);

4) надання домогосподарствам права на податкову знижку, яка враховуватиме витрати на утримання членів домогосподарства з урахуванням фактичного прожиткового мінімуму;

5) запровадження єдиної податкової декларації домогосподарства замість подання окремих декларацій кожним його членом;

6) забезпечення електронної взаємодії домогосподарств із контролюючими органами через електронний кабінет платника податків із функцією попереднього автоматичного заповнення декларації.

Запропонований законопроект механізм оподаткування передбачає визначення сукупного оподатковуваного доходу домогосподарства, зменшення такого доходу на гарантований неоподатковуваний мінімум для кожного члена домогосподарства та визначення розрахункової суми податку. У разі якщо із доходів окремих членів домогосподарства податок уже був утриманий у більшому розмірі, ніж розрахункова сума податку домогосподарства, виникає право на податкову знижку.

4. Стан нормативно-правової бази у цій сфері правового регулювання

Правове регулювання відповідних суспільних відносин здійснюється Податковим кодексом України.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Положення законопроекту є збалансованими, адже реалізація запропонованих ініціатив матиме наслідком збільшення надходжень від податку на доходи фізичних осіб та військового збору за рахунок детінізації доходів населення, отриманих внаслідок економічної діяльності домогосподарств. Водночас розширення механізму податкової знижки для домогосподарств передбачатиме необхідність здійснення видатків з метою повернення податку на доходи фізичних осіб. При цьому оскільки застосування спеціального режиму оподаткування доходів домогосподарств є добровільним, то обсяг можливих доходів і видатків бюджетів залежатиме від кількості фізичних осіб, які виявлять ініціативу щодо застосування такого спеціального режиму, та фактичного складу відповідних домогосподарств. За попередньою оцінкою протягом першого року застосування права на

податкову знижку домогосподарств очікувані витрати бюджетів можуть ставити близько 60 млрд грн. При цьому джерелом додаткових надходжень бюджету для досягнення збалансованості будуть надходження від податку на доходи фізичних осіб за рахунок детінізації доходів населення, отриманих внаслідок економічної діяльності домогосподарств.

6. Прогнозовані соціально-економічні та інші наслідки прийняття законопроекту

Прийняття законопроекту створить сприятливі умови для підвищення рівня добровільної сплати податків, стимулювання економічної активності громадян та розвитку самозайнятості. Окрім того, законопроект у разі його прийняття матиме наслідком спрощення податкового адміністрування, підвищення соціальної справедливості системи оподаткування, легалізацію дрібної економічної діяльності населення, зменшення рівня тіньової економіки, посилення захисту прав споживачів, підтримку сімей та домогосподарств із невисокими доходами тощо.

Народні депутати України

